

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟΥ

Γεώργιος Κ. Σχοινοχωρίτης

Εφέτης Αθηνών

Θεσσαλονίκη Ιούνιος 2018

I. Γενικό μέρος. Η επαναφορά του τεκμηρίου της αρμοδιότητας στο Μονομελές Πρωτοδικείο

Με τη διάταξη του άρθρου 740 § 1 εδ. α' ΚΠολΔ υπάγονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του μονομελούς πρωτοδικείου από την 1-1-2016¹, με αντιστροφή του εισαχθέντος δια του ν. 4055/2012 τεκμηρίου αρμοδιότητας υπέρ του Ειρηνοδικείου, οι καθοριζόμενες από τις ρυθμίσεις των άρθρων 739 επ. του ίδιου κώδικα υποθέσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας, η θέση προσώπου σε ακούσια νοσηλεία², η ανακοπή των άρθρων 787 ΚΠολΔ και 82 ΑΚ κατά της διαταγής του Ειρηνοδίκη ως προς την εγγραφή σωματείου ή τροποποίησης του καταστατικού αυτού στο οικείο βιβλίο και η ανακοπή του άρθρου 82 ΑΚ κατά της αντίστοιχης διάταξης του Ειρηνοδίκη που απορρίπτει την αίτηση εγγραφής σωματείου. Από το τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ του Μονομελούς Πρωτοδικείου εξαιρούνται, σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 740 § 1 εδ. β' ΚΠολΔ, αφενός οι υποθέσεις που αφορούν την υιοθεσία³ και την ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή⁴, δηλαδή τη χορήγηση άδειας για τη μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση⁵ και την παρένθετη μητρότητα⁶, οι οποίες εμπίπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Πολυμελούς Πρωτοδικείου και αφετέρου οι ρητώς υπαγόμενες εκ του νόμου στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Ειρηνοδικείου υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας και δη αυτές των διατάξεων των άρθρων 782 επ. , 787, 797, 798, 807, 808, 826,831,838 και 841, 843, 851 § 2 ΚΠολΔ και 3 ν. 3869/2010 περί της ρύθμισης των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων.

Διατηρείται έτσι η αρμοδιότητα του Ειρηνοδικείου για ορισμένες σημαντικές υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας, όπως είναι οι κληρονομικές, αφού το Ειρηνοδικείο εξακολουθεί κατ' άρθρο 810 ΚΠολΔ να αποτελεί το δικαστήριο της κληρονομιάς. Σε αντιστάθμισμα, διευρύνονται οι λόγοι αναίρεσης του άρθρου 560 ΚΠολΔ

¹ βλ. την τέταρτη παράγραφο του άρθρου ένατου του ν. 4335/2015

² άρθ. 95, 96 ν. 2071/1992 και 1687 ΑΚ

³ άρθ. 1542 επ. ΑΚ, 800 ΚΠολΔ και 121 ΕισΝΑΚ

⁴ άρθ. 799 ΚΠολΔ και 121 ΕισΝΑΚ

⁵ άρθ. 1457 ΑΚ

⁶ άρθ. 1458 ΑΚ

(προστίθενται αριθμοί 5 και 6), με συνέπεια να διευρύνεται ο ακυρωτικός έλεγχος του Αρείου Πάγου σε αποφάσεις προερχόμενες από το Ειρηνοδικείο.

II.Ειδικό μέρος. Οι κληρονομικές υποθέσεις του Ειρηνοδικείου

1. Η γνησιότητα της ιδιόγραφης διαθήκης ως προϋπόθεση για την κήρυξη αυτής κυρίας.

Ως διαθήκη κατά την έννοια των άρθρων 1769,1773 και 1774 ΑΚ θεωρείται κάθε έγγραφο, απο το περιεχόμενο του οποίου προκύπτει ότι το έγγραφο αυτό περιέχει τα χαρακτηριστικά της διαθήκης⁷, έστω και αν έχει συνταχθεί με τον τύπο της επιστολής. Επομένως, κάθε διαθήκη υπο την έννοια αυτή δημοσιεύεται, έστω και αν είναι άκυρη ή έχει ανακληθεί. Η κήρυξη της δημοσιευθείσας ιδιόγραφης διαθήκης⁸ ως κυρίας με πράξη του κατά τόπο αρμόδιου Ειρηνοδίκη⁹ προϋποθέτει ότι έχει πιθανολογηθεί η γνησιότητα της γραφής και της υπογραφής του διαθέτη¹⁰. Ο Ειρηνοδίκης, ενώπιον του οποίου προσκομίσθηκε η διαθήκη προς δημοσίευση, ενεργεί αυτεπάγγελτα και κατά τον παρακάτω τρόπο: Αν πρόκειται για μυστική, ερευνά αρχικά, πριν δηλαδή την αποσφράγιση και μπροστά στο Συμβολαιογράφο αν είναι παρών, το αλύμαντο (άθικτο) των σφραγίδων, προς τούτο δε έχει τη δυνατότητα να εξετάσει και μάρτυρες. Στη διαδικασία αυτή δικαιούται να παραστεί και ασκήσει τα δικαιώματά του και καθένας που έχει έννομο συμφέρον. Καλούνται επίσης και εξετάζονται οι μάρτυρες που είχαν συμπράξει κατά την κατάρτισή της ή κατά τη διενέργεια της πραγματογνωμοσύνης. Η παράβαση όμως των διατάξεων τούτων δεν επιφέρει ακυρότητα της διαθήκης. Αν πρόκειται για ιδιόγραφη, εξετάζονται ακόμα και βεβαιώνονται και τα εξωτερικά ελαττώματα της διαθήκης, αν δηλαδή έχει διαγραφές, παρεγγραφές και ξέσματα¹¹. Η βεβαίωση αυτή έχει πρακτική σημασία για τη δημοσίευση ειδικά της μυστικής και της ιδιόγραφης διαθήκης, για το λόγο ότι τα ελαττώματα αυτά μπορούν να οδηγήσουν σε μερική ή ολική ακυρότητά της¹². Ωστόσο, τα πρακτικά του δικαστηρίου δεν αποτελούν, στην προκείμενη περίπτωση, το αποκλειστικό αποδεικτικό μέσο απόδειξης των ελαττωμάτων, διότι αυτά μπορούν να αποδειχθούν και με άλλα μέσα, βάσει του πρωτοτύπου ή και του αντιγράφου της διαθήκης. Ο Ειρηνοδίκης, τότε μόνο δικαιούται να αρνηθεί τη δημοσίευση, αν το έγγραφο που προσκομίσθηκε δεν έχει τα τυπικά στοιχεία της διάταξης τελευταίας βούλησης, όταν δηλαδή σαν διαθήκη είναι ανυπόστατη.

⁷ Ε.Βουζίκας, ΚληρονΔ § 94 ΙΙ, Μπαλής, ΚληρονΔ § 74

⁸ άρθρ. 1721 επ., 1771 επ. ΑΚ και 808 §§ 1,2 ΚΠολΔ

⁹ άρθρ. 807 § 1, 808 § 3 εδ.α,β και 810 ΚΠολΔ

¹⁰ άρθρ. 1776 εδ. α' ΑΚ και 808 § 3 εδ.α ΚΠολΔ

¹¹ άρθρα 1721 § 4, 1771^α ΑΚ, 808 § 1 ΚΠολΔ

¹² συνδ. άρθρων 1740 § 2, 1721 § 4 ΑΚ

Όταν μέσω ιδιόγραφης διαθήκης ορίζεται αποκλειστικά κληρονόμος πρόσωπο, το οποίο δεν είναι σύζυγος του διαθέτη ή δεν έχει με το διαθέτη συγγενική σχέση τουλάχιστον τετάρτου βαθμού, διατάσσεται υποχρεωτικά γραφολογική πραγματογνωμοσύνη, προκειμένου να αποδειχθεί η γνησιότητα της γραφής και της υπογραφής του διαθέτη¹³, ενώ καλείται το Δημόσιο να παραστεί στη σχετική συνεδρίαση εξήντα τουλάχιστον ημέρες πριν απ' αυτή¹⁴. Η ρύθμιση αυτή, η οποία αντικαθιστά την καταργούμενη πρώτη παράγραφο του άρθρου 77 ν. 4182/2013 αναδρομικά από την έναρξη ισχύος του τελευταίου¹⁵, έχει, ενόψει των συνεπειών της κήρυξης ιδιόγραφης διαθήκης κυρίας¹⁶, ως ratio την καταπολέμηση του φαινομένου των πλαστών διαθηκών και τη διαφύλαξη του κληρονομικού δικαιώματος του Δημοσίου ως εξ αδιαθέτου κληρονόμου στην έκτη τάξη^{17 18}. Ουσιαστικά μεταφέρεται στο άρθρο αυτό η διάταξη του άρθρου 77 § 1 εδ.β του ν.4182/2013.

2. Το εθνικό κληρονομητήριο

α. Η έκδοση του κληρονομητηρίου. Από τις διατάξεις των άρθρων 1956, 1957, 1961 § 1 ΑΚ, που εξακολουθούν να ισχύουν και μετά την εισαγωγή του ΚΠολΔ, παράλληλα με τις διατάξεις των άρθρων 744, 759, 819, 820 ΚΠολΔ προκύπτει ότι το δικαστήριο της κληρονομιάς, ύστερα από αίτηση του εξ αδιαθέτου κληρονόμου, που πρέπει να περιέχει τα αναφερόμενα στο αρθ. 1957 ΑΚ στοιχεία, παρέχει σε αυτόν κληρονομητήριο, που βεβαιώνει το κληρονομικό του δικαίωμα και επί περισσότερων κληρονόμων και τη μερίδα που του αναλογεί, μόνον εφόσον από αυτεπάγγελτη έρευνα, προς διακρίβωση των γεγονότων που αναφέρονται στην αίτηση και χωρίς να δεσμεύεται από τις περί αποδείξεων κοινές δικονομικές διατάξεις, κρίνει ότι αποδεικνύονται πλήρως τα γεγονότα, που θεμελιώνουν το επικαλούμενο κληρονομικό δικαίωμα.

Το πιστοποιητικό για το κληρονομικό δικαίωμα του έχοντος έννομο προς τούτο συμφέρον (κληρονομητήριο) εκδίδεται από τον Ειρηνοδίκη και όχι από Δικαστήριο¹⁹. Το περιεχόμενο και οι προϋποθέσεις του κληρονομητηρίου δεν τροποποιούνται. Με το ν. 4055/2012, η αίτηση για έκδοση κληρονομητηρίου αναρτάται για 10 ημέρες σε ειδικό χώρο στο Ειρηνοδικείο, προφανώς προς γνώση των ενδιαφερομένων τρίτων²⁰. Επιπλέον προβλέπεται ότι εντός αυτής της προθεσμίας μπορεί να ασκηθεί παρέμβαση τρίτου, για την οποία ο Ειρηνοδίκης προσδιορίζει δικάσιμο, προφανώς από όποιον έχει αντιρρήσεις επί της αιτήσεως, αφού κληρονομητήριο

¹³ άρθρα 808 § 3 εδ. γ', 759, 591 § 4, 741, 254 και 368 επ. ΚΠολΔ

¹⁴ άρθ. 808 § 3 εδ. δ' ΚΠολΔ

¹⁵ βλ. την ένατη παράγραφο του ένατου άρθρου του ν. 4335/2015

¹⁶ άρθ. 1777 ΑΚ

¹⁷ αρθ. 1824 ΑΚ

¹⁸ Βλ. την αιτιολογική έκθεση του ν.4335/2015 (σ.20-21)

¹⁹ άρθρ. 5 & 17 §§ 23-26 Ν. 4055/2012 – άρθρ. 1956, 1958-1961 ΑΚ και 819, 820, 823, 826 ΚΠολΔ

²⁰ 819 ΚΠολΔ

ακόμη δεν υφίσταται. Η διάταξη δεν το ορίζει ρητά αλλά σαφώς συνάγεται ότι το κληρονομητήριο εκδίδεται μετά την άπρακτη παρέλευση του δεκαημέρου τουλάχιστον, κατά τη λογική παραδοχή ότι οι διατάξεις περί της νέας αυτής παρέμβασης, σκοπό φαίνεται να έχουν την προβολή αντιρρήσεων πριν την έκδοση κληρονομητηρίου. Η εκδίκαση της παρεμβάσεως αυτής γίνεται ενώπιον του Δικαστηρίου της κληρονομίας, αφού ο Ειρηνοδίκης αυτού του Δικαστηρίου την προσδιορίζει ως προς τη δικάσιμο. Η διαδικασία είναι αυτή της εκουσίας δικαιοδοσίας σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 739 και 740 ΚΠολΔ. Επιπλέον, καθώς δεν προβλέπονται ειδικά ούτε κατά ποίων προσώπων στρέφεται, ούτε η αναγκαστικότητα σχετικών επιδόσεων της παρέμβασης και αντιστοίχων προθεσμιών αυτών, εφαρμογή επί των τελευταίων θα βρει προφανώς η διάταξη του άρθρου 748 ΚΠολΔ, κατά την οποία ο Ειρηνοδίκης αποφαινεται επί κοινοποιήσεων και προθεσμιών αυτών. Οι διατάξεις πάντως περί της παρέμβασης αυτής φαίνονται μάλλον ελλιπείς καθώς και πάλι υπάρχει έδαφος και πεδίο εφαρμογής προς ερμηνεία, όπως μπορεί να συναχθεί από την έλλειψη ρητών και ειδικών ρυθμίσεων. Η προπεριγραφόμενη παρέμβαση δεν ασκεί καμία επιρροή, ελλείπει ειδικής διάταξης, στο δικαίωμα όποιου έχει έννομο συμφέρον για την άσκηση σχετικής ανακοπής κατ' άρθρο 583 ΚΠολΔ, είτε επί αποδοχής είτε επί απορρίψεως της αίτησης για έκδοση κληρονομητηρίου. Αυτό δε καθώς, αφενός το κληρονομητήριο πλέον εκδίδεται με πράξη του Δικαστή και αφετέρου η προεκτεθείσα παρέμβαση, όπως και η ανακοπή, στρέφεται κατά του αιτούντος το κληρονομητήριο με τις όποιες κατά περιεχόμενο διαφοροποιήσεις αναφορικά με την προσβαλλομένη διαδικαστική πράξη. Η διάταξη του άρθρου 823 ΚΠολΔ ορίζει ότι οποιαδήποτε αντίρρηση επί κληρονομητηρίου δικάζεται ενώπιον του Δικαστηρίου της κληρονομίας²¹ και επομένως κατά την εκουσία δικαιοδοσία σύμφωνα με τις διατάξεις των 739, 740 ΚΠολΔ.

β. Το μαχητό τεκμήριο δικαιώματος. Κύριο χαρακτηριστικό του κληρονομητηρίου είναι η δημιουργία μαχητού τεκμηρίου υπέρ του αναφερομένου σ' αυτό ως κληρονόμου ότι αυτός έχει πράγματι το κληρονομικό δικαίωμα. Το τεκμήριο της ΑΚ 1962 είναι μαχητό²², όπως άλλωστε όλα τα νόμιμα τεκμήρια που υπάρχουν στον Αστικό Κώδικα (με εξαίρεση αυτό της ΑΚ 1439 § 3). Επειδή τα νόμιμα τεκμήρια δεν αποτελούν παρά ένα πρόωρο συμπέρασμα, επιφυλάσσεται καταρχάς σε εκείνον, εναντίον του οποίου στρέφεται η επίκλησή τους, η δυνατότητα εναντίωσης στα πλαίσια της κατανομής του βάρους απόδειξης. Έτσι, η παραβίασή του εμπίπτει στον αναιρετικό λόγο της 559 αρ.13 ΚΠολΔ. Πρέπει στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι

²¹ άρθ.810 ΚΠολΔ

²² ΑΠ 251/1980 ΝοΒ 28.1706, Μπαλής, ΚληρονΔ § 259, Τούσης ΚληρονΔ § 268

το τεκμήριο υπέρ του Δημοσίου που παράγεται από τη δικαστική απόφαση με τους όρους της ΑΚ 1868 και το τεκμήριο που απορρέει από το κληρονομητήριο δεν έχουν την ίδια αποδεικτική ισχύ. Το τεκμήριο από την ΑΚ 1868 ατονεί μπροστά σε μεταγενέστερη χορήγηση κληρονομητηρίου λόγω της ευρείας προστασίας που επιφυλάσσει ο νόμος στον κάτοχο του κληρονομητηρίου. Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση συγκρούσεως των δύο τεκμηρίων (π.χ. το Δημόσιο ενάγει τον νομιμοποιούμενο βάσει κληρονομητηρίου με την περί κλήρου αγωγή) το βάρος αποδείξεως έχει το Δημόσιο και όχι ο υπέρ ού το κληρονομητήριο (υπέρ του οποίου τεκμαίρεται η κληρονομική ιδιότητα), το οποίο Δημόσιο πρέπει να καταρρίψει το τεκμήριο της ΑΚ 1962²³.

γ. Η κήρυξη ανίσχυρου/ανάκληση του κληρονομητηρίου. Κατόπιν υποβολής αιτήσεως παντός έχοντος έννομο συμφέρον (κληρονόμου, καταπιστευματοδόχου, εκτελεστή διαθήκης κλπ.) ή και αυτεπάγγελτα²⁴ το δικαστήριο προβαίνει σε έρευνα της ακρίβειας του χορηγηθέντος κληρονομητηρίου και στην αφαίρεση ή κήρυξη αυτού ανίσχυρου, αν το κληρονομητήριο είναι ανακριβές, ήτοι ατελές, ή δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, ως προς κάποια από τις περιέχουσες βεβαιώσεις, χωρίς να εξετάζεται αν η ανακρίβεια οφείλεται σε κακή ερμηνεία του νόμου ή πεπλανημένη εντύπωση του διαθέτη ή σε οποιαδήποτε άλλη αιτία, διότι η ύπαρξη ανακριβούς κληρονομητηρίου, εκτός του ότι πλήττει τα συμφέροντα κληρονόμου, μπορεί να έχει επιβλαβείς έννομες συνέπειες για τις συναλλαγές. Οι έννοιες της ανάκλησης ή τροποποίησης ανακριβούς κληρονομητηρίου κατ' άρθρο 1966 ΑΚ δεν διαφέρουν των εννοιών της αφαίρεσης ή κήρυξης αυτού ανίσχυρου, ενόψει του ότι στην περίπτωση που το χορηγηθέν κληρονομητήριο είναι εν μέρει ανακριβές, τότε η τροποποίηση αυτού δεν γίνεται με την έκδοση πρόσθετου τροποποιητικού ή συμπληρωματικού κληρονομητηρίου, αλλά μόνο με την έκδοση «νέου πλήρους κληρονομητηρίου», που απαιτείται για την ασφάλεια των συναλλαγών, έτσι ώστε, χάριν ασφάλειας των συναλλαγών, το κληρονομητήριο να ενσωματώνεται κάθε φορά σε ενιαία δικαστική απόφαση και να μη διασπάται σε περισσότερες²⁵. Κήρυξη κληρονομητηρίου ως ανίσχυρου, οπότε λαμβάνουν χώρα και οι σχετικές δημοσιεύσεις σε εφημερίδες, διατάσσεται κατ' αρθ. 1965 § 2 ΑΚ και 823 § 2 ΚΠολΔ από το δικαστήριο της κληρονομιάς, μόνο αν η αφαίρεση αυτού, κατ' αρθ. 1965 § 1 ΑΚ δεν είναι αμέσως δυνατή, είναι δυσχερής ή αδύνατη από όποιον λόγο ή όταν προβλέπεται ότι τυχόν προσπάθεια αφαίρεσης θα αποβεί άκαρπη²⁶. Το κληρονομητήριο είναι ανακριβές όταν το περιεχόμενό του δεν ανταποκρίνεται στην

²³ ΑΠ 1097/1980 Δ 12.303, ΕφΘες 900/1984 ΝοΒ 32.880, Ν. Παπαντωνίου ΚληρονΔ § 32 δ ΙΙ. Αντίθ. Λιβάνης ΝοΒ 32.113, που υποστηρίζει ότι τα τεκμήρια, σε περίπτωση σύγκρουσης, αλληλοαναιρούνται.

²⁴ αρθ. 1965, 1966 ΑΚ

²⁵ Γ. Μπαλή, ο.π. σελ. 262 § 2, Κ. Παπαδοπούλου, Αγωγές κληρονομικού Δικαίου, εκδ. 1995, β τόμος, παρ. 88, σελ. 204.

²⁶ Γ. Μπαλή, ο.π., Κ. Παπαδοπούλου Αγωγές ο.π., σελ. 203

αλήθεια ή είναι ασαφές και αμφίβολο²⁷ ή αν ο αναφερόμενος σε αυτό κληρονόμος δεν είναι αληθινός ή το κληρονομητήριο εκδόθηκε με βάση την εξ αδιαθέτου διαδοχή, ενώ υπάρχει διαθήκη²⁸ και σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, που εκφράζουν απόκλιση από την αλήθεια και πραγματική κατάσταση, όπως και κυρίως «αν καταστρατηγήθηκαν διατάξεις τελευταίας βουλήσεως για περιουσία που καταλείπεται υπέρ κοινωφελούς σκοπού». Δεν δημιουργείται κανένα «δεδικασμένο» εκ της ύπαρξης του πιστοποιητικού. Διότι, ακόμη κι η απόφαση περί έκδοσης κληρονομητηρίου, που εκδίδεται κατά την «εκούσια δικαιοδοσία», δεν είναι εξοπλισμένη με δεδικασμένο, που απόκειται πάντα στην «αμφισβητούμενη» δικαιοδοσία, που εμφανίζει εξουσία αυθεντικής (δεσμευτικής) διάγνωσης ιδιωτικών δικαιωμάτων των διαδίκων, κι όχι στην εκούσια²⁹. Το αρμόδιο Δικαστήριο της κληρονομιάς εμποδίζεται να διατάξει την κήρυξη του εκδοθέντος κληρονομητηρίου ανίσχυρου μόνον αν έχει υπάρξει δίκη π.χ σε περί κλήρου αγωγή, που διεξάγεται κατά την αμφισβητούμενη δικαιοδοσία, οπότε με την τελεσιδικία δημιουργείται δεδικασμένο περί του κληρονομικού δικαιώματος για την κριθείσα έννομη σχέση. Απο τη θέση σε ισχύ του ΚΠολΔ, το κληρονομητήριο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παράγει τεκμήριο δικαιώματος που ισχύει στις διοικητικές διαφορές, ενώ δεν έχει αξία το τεκμήριο της ΑΚ 1962 ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων, όπου το βάρος απόδειξης καθορίζεται ελεύθερα³⁰.

3. Το ευρωπαϊκό κληρονομητήριο

Στις 27-7-2012 δημοσιεύθηκε στην επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης³¹ ο Κανονισμός (ΕΕ) 650/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 4^{ης} Ιουλίου 2012³² σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων, την αποδοχή και εκτέλεση δημοσίων εγγράφων στον τομέα της κληρονομικής διαδοχής και την καθιέρωση του ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου. Το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, ο οποίος σύμφωνα με το άρθρο 84 αυτού, ετέθη σε εφαρμογή στις 17-8-2015, πλην

²⁷ ΑΠ 184/1965 ΝοΒ 13. 1072, ΑΠ 108/1965 ΝοΒ 13. 940, ΑΠ 430/1964 ΕΕΝ 31. 845, Γ. Μπαλή, ο.π § 261, Ν.Παπαντωνίου ΚληρΔ § 32ε, Παπαδοπούλου ο.π, σελ. 199.

²⁸ ΑΠ 109/1964 ΝοΒ 12. 537, Κ. Παπαδόπουλου, Αγωγές ο.π

²⁹ ΑΠ 2134/2014 τνπ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 936/1995 ΝοΒ 1997. 1108, ΕφΠατρ 892/2007, ΕφΔωδ 327/2005 ΤΝΠ Νόμος, ΕφΘεσ 84/2009 ΕΠΟΛΔ 2011. 59, ΕφΑθ 9512/2001 ΕλλΔνη 93. 1638, ΕφΑθ 2761/1999 ΕλλΔνη 2001. 798.

³⁰ Βάρκα-Αδάμη, Το κληρονομητήριο β' έκδ. σ.148, Παπαδόπουλου, Αγωγες ΚληρονΔ σ.192

³¹ L 201/107

³² Το κείμενο του Κανονισμού βρίσκεται και στον δικτυακό τόπο:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:201:0107:0134:EL:PDF>, ενώ το Διορθωτικό επί του Κανονισμού, όπως δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. (L 344/3 της 14.12.2012), μπορεί να ανευρεθεί αντίστοιχα στον δικτυακό τόπο:<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:344:0003:0003:EL:PDF>

ορισμένων διατάξεων, που είχαν τεθεί σε εφαρμογή προγενέστερα, καλύπτει όλα τα θέματα αστικού δικαίου που άπτονται της κληρονομικής διαδοχής για πρόσωπα που απεβίωσαν κατά ή μετά την 17-8-2015, δηλ. όλες τις περιπτώσεις μεταβίβασης κυριότητας αιτία θανάτου, περιουσιακών στοιχείων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, είτε μέσω ηθελημένης πράξης μεταβίβασης δυνάμει διατάξεως τελευταίας βουλήσεως, είτε μέσω μεταβίβασης με εξ αδιαθέτου διαδοχή, πλην των περιπτώσεων που εξαιρούνται από την εφαρμογή του κατ' άρθρο 1 αυτού. Ο Κανονισμός 650/2012 προβλέπει, εκτός των άλλων, τη δημιουργία ενός ενιαίου πιστοποιητικού, του Ευρωπαϊκού Κληρονομητηρίου (άρθρα 62 επ.) που θα εκδίδεται προς χρήση σε άλλο κράτος μέλος. Η χρήση του κληρονομητηρίου δεν είναι υποχρεωτική. Το ευρωπαϊκό κληρονομητήριο είναι ένα ενιαίο «έγγραφο», το οποίο έχει αποδεικτική ισχύ και προορίζεται να χρησιμοποιηθεί από κληρονόμους και κληροδόχους, οι οποίοι έχουν άμεσα δικαιώματα στην κληρονομική διαδοχή, εκτελεστές διαθηκών και διαχειριστές της κληρονομικής διαδοχής, για τη διευκόλυνση της απόδειξης της ιδιότητας, των δικαιωμάτων ή των αρμοδιοτήτων τους όχι μόνον στο κράτος που το εκδίδει, αλλά επίσης -και κυρίως- σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο εκδίδεται το κληρονομητήριο. Κυκλοφορεί ελεύθερα και δεν απαιτείται καμία διατύπωση για την αποδοχή του στο κράτος προορισμού και καλύπτεται από τεκμήριο ακρίβειας όσον αφορά το περιεχόμενό του. Είναι ένα ομοιόμορφο έντυπο, το οποίο προκύπτει από το δίκαιο της ΕΕ³³, ενώ δεν έχει την εμφάνιση ούτε δημόσιου εγγράφου ούτε δικαστικής απόφασης. Δεν είναι ένα έγγραφο το οποίο αντικατοπτρίζει την οριστική επίλυση μιας κληρονομικής διαδοχής με διασυνοριακές συνέπειες και με αυτή την έννοια δεν είναι υποχρεωτικό έγγραφο, ως επικουρικό δε δεν αντικαθιστά, όπως θα εκτεθεί κατωτέρω, ούτε τα εθνικά έγγραφα ούτε τις εθνικές διαδικασίες, παρότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί επίσης στο έδαφος του κράτους που το εξέδωσε, ενώ, τέλος, δεν αποτελεί εκτελεστό τίτλο. Ως Αρμόδια Αρχή στην Ελλάδα για την έκδοση του ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου δηλώθηκε από τις ελληνικές Αρχές, κατ' άρθρο 78 του Κανονισμού, το Ειρηνοδικείο. Η σχετική δήλωση έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 819 ΚΠολΔ, όπου η σχετική αρμοδιότητα απονέμεται πλέον, κατά το εθνικό δίκαιο, στον ειρηνοδίκη του δικαστηρίου της κληρονομίας. Εν τούτοις ο νομοθέτης έχει την ευχέρεια επιλογής του αρμοδίου οργάνου και στην περίπτωση αυτή επέλεξε το Ειρηνοδικείο ως το αρμόδιο όργανο εκδόσεως του ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου. Το δικαστήριο τούτο λοιπόν, με απόφασή του εκδίδει το ευρωπαϊκό κληρονομητήριο.

³³ βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 ΕΝΤΥΠΟΥ V του Καν ΕΕ 650/2012

4. Σχέση αυτονομίας μεταξύ του εθνικού και του ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου.

Ο Κανονισμός 650/2012 καλλιεργεί μια γενικότερη ασάφεια ως προς τη σχέση και οριοθέτηση των ανωτέρω κληρονομητηρίων (εθνικού και ευρωπαϊκού). Η έλλειψη μιας ειδικής ρύθμισης ή σχετικών αναφορών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα εν λόγω πιστοποιητικά συνυπάρχουν σε μια ισότιμη και αυτόνομη βάση. Ειδικότερα υπο την έποψη του εθνικού δικαίου ο δυαδισμός αυτός σημαίνει ότι η έκδοση του ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου αφήνει ανεπηρέαστο το δικαίωμα υποβολής αίτησης για τη χορήγηση ενός αντίστοιχου εθνικού, όπως επίσης δεν επηρεάζει την ύπαρξη ενός ήδη εκδοθέντος και οι ειδικότερες σχέσεις που αναπτύσσονται από αυτήν την συνύπαρξη αποτελούν αντικείμενο της εκάστοτε εθνικής νομοθεσίας. Αντίστοιχα από την πλευρά της ευρωπαϊκής έννομης τάξης, ο προαναφερόμενος δυαδισμός εκφράζεται στη σκέψη ότι η έκδοση ενός εθνικού κληρονομητηρίου δεν θίγει το δικαίωμα έκδοσης ή την υπόσταση ενός ήδη εκδοθέντος ευρωπαϊκού. Αν τα δύο κληρονομητήρια (εθνικό και ευρωπαϊκό) δεν παρουσιάζουν διαφορές δεν υπάρχει πρόβλημα. Αν αντίθετα παρουσιάζουν διαφορές ως προς το περιεχόμενό τους, εφόσον τα βεβαιούμενα σ'αυτά γεγονότα αποκλίνουν μεταξύ τους, δηλαδή οι έννομες σχέσεις αποτυπώνονται με διαφορετικό τρόπο, δεν αίρεται η αυτονομία του καθενός, αλλά είναι δυνατόν η αυτονομία αυτή να οδηγήσει στην αμφίδρομη ανατροπή του νόμιμου τεκμηρίου δεδομένου του χαρακτήρα του ως μαχητού στο μέτρο που τα αποτυπούμενα σε κάθε κληρονομητήριο στοιχεία αντιφάσκουν μεταξύ τους, με συνέπεια τη διαμόρφωση μιας νέας κατάστασης αντίστοιχης με αυτή που θα υπήρχε αν εξέλειπαν τα δύο πιστοποιητικά. Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, η κρίση για τη δημόσια πίστη που περιβάλλει τα κληρονομητήρια³⁴, εξαρτάται από το ερώτημα αν τα πραγματικά περιστατικά που πληρούν τις προϋποθέσεις της δημόσιας πίστης συντελέστηκαν στη βάση του εθνικού ή του ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου. Εφόσον όμως η δημόσια πίστη ενεργοποιείται σε αμφότερα τα πιστοποιητικά και με τη διενεργηθείσα με βάση αυτά συναλλαγή σχετίζονται περισσότεροι τρίτοι, η σύγκρουση θα κριθεί σύμφωνα με την αρχή της προτεραιότητας³⁵. Για παράδειγμα, εάν ο νομιμοποιούμενος από το ευρωπαϊκό κληρονομητήριο νομιζόμενος κληρονόμος Α πωλήσει στον καλόπιστο τρίτο Β ορισμένο αντικείμενο της κληρονομιαίας περιουσίας και το ίδιο αντικείμενο πωληθεί για δεύτερη φορά από τον νομιζόμενο κληρονόμο Γ, ο οποίος αντίστοιχα κατονομάζεται σε ένα εθνικό κληρονομητήριο, στον καλόπιστο τρίτο Δ, το αντικείμενο θα πρέπει να παραδοθεί σ'αυτόν που το απέκτησε πρώτος. Η αντιμετώπιση αυτή αιτιολογείται με το σκεπτικό ότι στην πρώτη πώληση το

³⁴ άρθρ. 69 παρ. 3 και 4 του Κανονισμού και 1963 ΑΚ

³⁵ Δ. Σταματιάδης εις Κληρονομικό Διεθνές Δίκαιο έκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 578

αντικείμενο αποχωρίζεται από την κληρονομιάς περιουσία και έτσι δεν καλύπτεται από το νόμιμο τεκμήριο του κληρονομητηρίου δεδομένου ότι το τεκμήριο αυτό αφορά τη διακρίβωση της κληρονομικής ιδιότητας και όχι τα εκτός της κληρονομιάς περιουσιακά στοιχεία³⁶. Πάντως θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο Κανονισμός, όπως και τα περισσότερα εθνικά δίκαια, προβλέπει διαδικασίες τροποποίησης ή ανάκλησης του ανακριβούς κληρονομητηρίου³⁷ και σε κάθε περίπτωση αναστολής της ισχύος των αποτελεσμάτων του³⁸.

5. Διατάξεις δικαστών αντί δικαστικών αποφάσεων. Συνέπειες

Στις προεκτεθείσες τροποποιούμενες διατάξεις του ΑΚ και του ΚΠολΔ, επήλθε μια σημαντική αλλαγή ως προς το εξής: Κάποιες δικαστικές αποφάσεις της εκουσίας δικαιοδοσίας αντικαταστάθηκαν από σχετική πράξη/διάταξη του Ειρηνοδίκη. Και συγκεκριμένα: Η κήρυξη της ιδιόγραφης διαθήκης κυρίας πραγματοποιείται πλέον από τον Ειρηνοδίκη, και όχι από Δικαστήριο, με πράξη. Με πράξη του Ειρηνοδίκη (και όχι του Πρωτοδικείου) πλέον δημοσιεύονται και οι διαθήκες. Ο συμβολαιογράφος στον οποίο υπάρχει δημόσια διαθήκη, κατά τις νέες διατάξεις, στέλνει αντίγραφο της στον Ειρηνοδίκη, ενώ παραδίδει αυτοπροσώπως σ' αυτόν τη μυστική ή έκτακτη διαθήκη (αντί του προγενεστέρου γραμματέα πρωτοδικείου για τη δημόσια διαθήκη και πρωτοδικείο σε δημόσια συνεδρίαση για τη μυστική και έκτακτη διαθήκη). Αρμόδιος είναι ο Ειρηνοδίκης της περιφέρειας όπου έχει έδρα ο Συμβολαιογράφος. Επιπλέον η ιδιόγραφη διαθήκη παραδίδεται στα χέρια του Ειρηνοδίκη και όχι του Δικαστηρίου. Στην τελευταία περίπτωση αρμόδιος είναι ο Ειρηνοδίκης στον οποίο προσάγεται για δημοσίευση. Η δημοσίευση οποιουδήποτε είδους (δημόσιας, μυστικής, έκτακτης, ιδιόγραφης) διαθήκης λαμβάνει χώρα με τη σύνταξη σχετικού πρακτικού, όπως και με το προγενέστερο δίκαιο δηλαδή, αλλά απ' τον Ειρηνοδίκη πλέον και όχι το Δικαστήριο. Τέλος κατά τη δημοσίευση της ιδιόγραφης διαθήκης ο αιτών μπορεί να προσάγει έως δύο μάρτυρες, αντί τριών όπως ίσχυε, προκειμένου να βεβαιώσουν ενόρκως τη γνησιότητα της γραφής και υπογραφής του διαθέτη, στοιχεία μάλιστα που πρέπει να πιθανολογηθούν απ' το Δικαστή προκειμένου η ιδιόγραφη διαθήκη να κηρυχθεί κυρία³⁹. Η διάταξη όμως του άρθρου 1776 ΑΚ σε συνδυασμό με τις διατάξεις του ΚΠολΔ δεν προσδιορίζει πότε θα προσάγονται αυτοί οι απαραίτητοι μάρτυρες ενώπιον του Ειρηνοδίκη. Έως τώρα παρουσιάζονταν ενώπιον του αρμοδίου

³⁶ Δ. Σταματιάδης, ο.π. σελ. 579

³⁷ άρθ. 71 § 2 Καν 650/12

³⁸ άρθ. 73 Καν 650/12

³⁹ άρθ. 4 & 17 §§ 16-22 Ν. 4055/2012, ΑΚ 1769-1774, 1776 & ΚΠολΔ 807 § 1, 808 §§ 3-6, 809, 810.

Δικαστηρίου κατά την ημέρα της δικασίμου. Τώρα λοιπόν θα ορίζεται ημερομηνία «οιονεί δικασίμου» κατά την κατάθεση της σχετικής αίτησης; Και πώς αυτό θα επιταχύνει τη διαδικασία; Μόνη λύση προς επιτάχυνση θα αποτελούσε η ταυτόχρονη κατάθεση και προσαγωγή μαρτύρων με ταυτόχρονη τήρηση πρακτικών της (έστω τυπικής) κατάθεσής τους, όπως γίνεται ήδη στην πράξη. Με βάση το υλικό αυτό εκδίδει ο αρμόδιος ειρηνοδίκης την πράξη περί κηρύξεως της διαθήκης κυρίας, η οποία συνοδεύεται από τα τηρηθέντα πρακτικά. Επιπροσθέτως, μέχρι τώρα συνηθιζόταν η εξέταση ενός μόνο μάρτυρα, ενώ κατά την κρατούσα στη νομολογία και θεωρία άποψη, η παράλειψη εξέτασης μαρτύρων δε βλάπτει δικονομικά, με την αιτιολογία ότι η διάταξη αυτή ως προς τον αριθμό των μαρτύρων που απαιτούνται για την κήρυξη ιδιόγραφης διαθήκης από το δικαστήριο ως κυρίας, καταργήθηκε με τις διατάξεις των άρθρων 1 περ. ε' και στ' και 4 του ΕισΝΚΠολΔ από την έναρξη ισχύος του εν λόγω Κώδικα και έκτοτε ισχύουν οι διατάξεις αυτού, σύμφωνα με τις οποίες ο καθορισμός του αριθμού των μαρτύρων, που απαιτούνται να εξεταστούν, γίνεται κατά την ανέλεγκτη αναιρετικά κρίση του δικαστηρίου, που δικάζει την υπόθεση και δεν ιδρύεται λόγος αναιρέσεως, αν ο αριθμός αυτός είναι μικρότερος εκείνου των τριών που ορίζεται από τη διάταξη του άρθρου 1776 ΑΚ. Η στάση της νομολογίας δεν άλλαξε ούτε και μετά την τροποποίηση του σχετικού άρθρου και τον περιορισμό των μαρτύρων σε δύο και στην πράξη εξετάζεται ένας μάρτυρας, η κατάθεση του οποίου καταχωρείται στα πρακτικά, που συνοδεύουν την πράξη.

Απο τα ανωτέρω προκύπτει ότι πλέον, αφού η κήρυξη της ιδιόγραφης διαθήκης ως κυρίας συντελείται με πράξη του Ειρηνοδίκη και όχι με σχετική δικαστική απόφαση, εμφανίζεται αναγκαστικά διάφορη η νομική αντιμετώπιση της προβολής οποιασδήποτε μορφής ισχυρισμών κατά της ιδιόγραφης διαθήκης. Έως τώρα η δικαστική απόφαση που κήρυττε την ιδιόγραφη διαθήκη κυρία, προσβαλλόταν με το ένδικο βοήθημα της τριτανακοπής κατ'άρθρο 586 ΚΠολΔ, ελλείπει ειδικότερης διάταξης. Κι αυτό διότι εάν η αίτηση γινόταν δεκτή ο έχων έννομο συμφέρον να προσβάλλει την απόφαση, δεν είχε συμμετάσχει στην αρχική δίκη κι έτσι μόνο η ΚΠολΔ 586 μπορούσε να τύχει εφαρμογής. Ενώ επί απορρίψεως της αιτήσεως ο αιτών μπορούσε να ασκήσει έφεση. Τώρα όμως η πράξη του Ειρηνοδίκη δεν μπορεί να προσβληθεί με τριτανακοπή ή έφεση, καθώς τα ένδικα αυτά μέσα ασκούνται μόνο κατά δικαστικών αποφάσεων. Έτσι, και ελλείπει ειδικότερων διατάξεων, η πράξη αυτή, είτε επί αποδοχής είτε επί απόρριψης της αίτησης, μόνο με την ανακοπή του άρθρου 583 ΚΠολΔ μπορεί να προσβληθεί. Ό,τι δηλαδή ίσχυε και ισχύει και με το πρακτικό δημοσίευσης δημόσιας, μυστικής και έκτακτης διαθήκης.

Το πρόβλημα που δημιουργείται εν προκειμένω είναι η καθ' ύλην αρμοδιότητα του δικαστηρίου αυτής της ανακοπής. Το σύνθημα στο νόμο είναι ότι η ανακοπή του άρθρου 583 ΚΠολΔ ως επί το πλείστον δεν εμφανίζεται να εφαρμόζεται αυτοτελώς, παρά μόνο ως γενικότερη διάταξη στην οποία εμπίπτουν οι ειδικότερες διατάξεις που προβλέπουν ανακοπή, όπως οι κλασικές ανακοπές των άρθρ. 632, 642, 933 ΚΠολΔ κ. α., όπου επ' αυτών προβλέπεται ειδικότερα η καθ' ύλην αρμοδιότητα. Η τελευταία δε, κατά συνήθη λογική, ορίζεται ως αυτή του Δικαστηρίου του εκδόσαντος την πράξη/διάταξη Δικαστή. Όμοια λογική μάλιστα ακολουθεί κι η αρμοδιότητα της τριτανακοπής των άρθρ. 586 επ. ΚΠολΔ. Εν προκειμένω όμως, ελλείπει ειδικών διατάξεων η υλική αρμοδιότητα θα πρέπει να προσδιοριστεί κατά τις γενικές διατάξεις περί καθ' ύλην αρμοδιότητας, δηλαδή τις 13 επ. ΚΠολΔ. Και το λογικά παράδοξο είναι ότι βάσει αυτών, και καθώς αφενός η εν λόγω ανακοπή δεν είναι αποτιμητή σε χρήμα κι αφετέρου δεν υφίσταται ειδική διάταξη εξαιρετικής αρμοδιότητας, βρίσκει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 18 ΚΠολΔ, βάσει της οποίας καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο είναι το Πολυμελές Πρωτοδικείο σε πρώτο βαθμό και το Τριμελές Εφετείο σε δεύτερο βαθμό (άρθρ. 19 ΚΠολΔ μετά το ν. 3994/2011), συμπέρασμα εντελώς αντίθετο από τον κατά τίτλο σκοπό του ν. 4055/2012 περί εύλογης διάρκειας της δίκης, μέσω του οποίου ο Νομοθέτης επεδίωξε να ελαφρύνει την υλική αρμοδιότητα και των Πολυμελών Πρωτοδικείων εις βάρος των κατωτέρων Δικαστηρίων. Το πρόβλημα δηλαδή εμφανίζεται διότι ο Νομοθέτης του ν. 4055/2012 δεν προέβλεψε ειδικότερες διατάξεις επί της σχετικής ανακοπής. Η σχετική (και μη συμβατή με την επιτάχυνση) νομική αντιμετώπιση της υλικής αρμοδιότητας της ανακοπής αυτή, δεν αντιμετωπίστηκε ούτε στις σχετικές ανακοπές που πιθανόν να ασκούνταν κατά των πράξεων δημοσίευσης διαθήκης. Και αυτό διότι η ανακοπή αυτή δεν ασκούνταν συνήθως κατά των πράξεων αυτών καθώς ως προς τη δημοσίευση των λοιπών ειδών διαθηκών υπήρχε η εγγυητική για το κύρος τους συμμετοχή ενός Συμβολαιογράφου, εκμηδενίζοντας στην πράξη την ύπαρξη όποιου λόγου προσβολής της δημοσίευσης, ενώ τα σχετικά προβλήματα εμφανίζονταν, όπως είναι λογικό, στην δημοσίευση της ιδιόγραφης διαθήκης με ταυτόχρονη κήρυξή της ως κυρίας (π.χ. λόγω πλαστότητας). Κι έτσι αν και υπήρχαν οι τυπικές προϋποθέσεις, εντούτοις de facto αυτή η ανακοπή της 583 ΚΠολΔ δεν αντιμετωπίστηκε στη νομολογία, ούτως ώστε να υπάρχουν σήμερα νομολογημένες λύσεις. Είναι προφανές ότι πρόκειται για ακούσια παράλειψη του νομοθέτη και όχι για ηθελημένη νομοθετική επιλογή, όπως φαίνεται κι απ' τις λοιπές νέες διατάξεις. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί η άποψη ότι ορθό είναι να εφαρμοστεί αναλογικά η νέα διάταξη της ΚΠολΔ 810 όπου ορίζεται πλέον ως Δικαστήριο της κληρονομίας

το Ειρηνοδικείο στην περιφέρεια του οποίου είχε ο κληρονομούμενος την τελευταία κατοικία ή διαμονή του (άλλως αυτό της Αθήνας), αφού άλλωστε αυτό φαίνεται να ήθελε κι ο Νομοθέτης απ' όλες τις διατάξεις περί καθ' ύλην αρμοδιότητας (και δη αυτών και περί κληρονομητηρίων). Και πράγματι υποστηρίζεται ⁴⁰ ότι αυτό το Δικαστήριο θα μπορούσε αναλογικά να θεωρηθεί αρμόδιο για την υπό εξέταση περίπτωση, υπό το φως μιας σχετικής διασταλτικής ερμηνείας ερειδόμενης κυρίως στο νόημα του τίτλου του και στην πρόβλεψή του εντός της εκουσίας δικαιοδοσίας, καθώς εντός αυτής προβλέπονται κι οι υπό εξέταση πιθανώς προσβαλλόμενες πράξεις του Ειρηνοδίκη. Η τακτική αυτή πράγματι ακολουθείται απο το Ειρηνοδικείο Αθηνών, το οποίο δικάζει ως καθ'ύλην αρμόδιο δικαστήριο τις σχετικές ανακοπές. Ομως κατ'αναλογική εφαρμογή ή διασταλτική ερμηνεία δημιουργία αρμοδιότητος δεν είναι νοητή υπο τον ΚΠολΔ, αφού πρόκειται περί δημοσίου δικαίου διατάξεων με βάση τις οποίες ό,τι δεν προβλέπεται ρητώς δεν δημιουργείται δι'αναλογικής εφαρμογής. Επομένως, στην προεκτεθείσα περίπτωση και μέχρι να υπάρξει ρητή νομοθετική πρόβλεψη, αρμόδιο κατά τη γνώμη μου καθ'ύλην δικαστήριο είναι το πολυμελές δικαστήριο. Με βάση το ίδιο ως άνω σκεπτικό, η ανακοπή της 583 ΚΠολΔ εισάγεται, ελλείψει ειδικών διατάξεων, στο Δικαστήριο της γενικής δωσιδικίας του ανακόπτοντος ⁴¹ κατ'άρθρο 584 ΚΠολΔ ως γενικής κι άμεσα εφαρμοζόμενης διάταξης. Ως διαδικασία δε θα πρέπει να επιλεγεί, ελλείψει σχετικής αντίθετης ρύθμισης και για την ταυτότητα του νομικού λόγου, η τακτική διαδικασία παρά το ότι οι σχετικές πράξεις κατά των οποίων στρέφεται η ανακοπή προβλέπονται στις διατάξεις, που ρυθμίζουν την εκουσία δικαιοδοσία. Διάφορες ερμηνευτικές προσεγγίσεις, οι οποίες προκρίνονται ως ορθές τελολογικά σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι απαιτούν άμεση νομοθετική παρέμβαση ή έστω αυθεντική ερμηνεία του Νόμου, προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα⁴².

6. Η αποποίηση της κληρονομιάς⁴³.

Λόγω της ιδιότητος του Ειρηνοδικείου ως δικαστηρίου της κληρονομιάς, υπάγονται σ'αυτό οι μονομερείς, αμετάκλητες, τυπικές και μη απευθυντές δικαιοπραξίες της αποδοχής κληρονομιάς με το ευεργέτημα της απογραφής ⁴⁴ και της αποποίησης της κληρονομιάς ⁴⁵. Ειδικότερα, αποποίηση είναι, η δήλωση βουλήσεως του προσωρινού κληρονόμου ότι δεν δέχεται την κληρονομία, ότι δηλαδή δεν θέλει να γίνει οριστικός

⁴⁰ βλ. μελ. Ι.Γρύλλη, εις τνπ ΝΟΜΟΣ

⁴¹ 584 ΚΠολΔ

⁴² Κ.Ρήγας, Οι Διαταγές και η Εκουσία Δικαιοδοσία στον νέο Κωδικα Πολιτικής Δικονομίας (μετά τον ν. 4335/2015) εις ΕΛΛΔνη 2016. 106 επ., Γρ. Κομπολίτης, Τροποποιηθείσες διατάξεις, που αφορούν ειδικά την ενώπιον του Ειρηνοδικείου διαδικασία, εις ΕΛΛΔνη 2016. 123 επ.

⁴³ άρθ. 1711 εδ. β', 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851 και 1856 ΑΚ

⁴⁴ 1902 ΑΚ

⁴⁵ 1848 ΑΚ

κληρονόμος. Γίνεται στο Γραμματέα του Ειρηνοδικείου ως δικαστηρίου της κληρονομίας, ο οποίος δεν αποτελεί λήπτη αυτής αλλά απλώς καταχωρεί τη δήλωση του κληρονόμου ⁴⁶. Η αποποίηση, η οποία είναι επιτρεπτή δέουσας αντιπροσωπεύσεως κατ'άρθρο 1848 § 1 εδ.2 ΑΚ, δεν μπορεί να γίνει υπο αίρεση η προθεσμία. Αναμφισβήτητος είναι ο προσωποπαγής χαρακτήρας του δικαιώματος αποποιήσεως, με συνέπεια ο κληρονόμος να μην μπορεί να εξαναγκαστεί σε αποποίηση, ούτε από πρόσωπα που θα είχαν έννομο συμφέρον. Εξάλλου, ούτε οι δανειστές του κληρονόμου έχουν δικαίωμα να κατάσχουν το δικαίωμα αποποίησης, επειδή ακριβώς δεν είναι μεταβιβαστό⁴⁷. Σε περίπτωση πτώχευσης του κληρονόμου, το δικαίωμα αποποίησης ασκείται αποκλειστικά από τον ίδιο και όχι από το σύνδικο πτωχεύσεως. Επίσης δεν μπορεί να ασκηθεί από τον εκτελεστή διαθήκης, τον κηδεμόνα σχολάζουσας κληρονομίας ή τον εκκαθαριστή αυτής, ενώ αντίθετα είναι κληρονομητό ⁴⁸. Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι η αποποίηση της κληρονομίας δεν αποτελεί δωρεά προς το πρόσωπο που καλείται στην κληρονομία μετά τον αποποιούμενο, αλλά ούτε και απαλλοτρίωση κατά την έννοια των άρθρων 939 επ. ΑΚ, με αποτέλεσμα όταν γίνεται από τον οφειλέτη, να μην δικαιούνται οι δανειστές του να ζητήσουν διάρρηξη⁴⁹, όπως επίσης δεν νοείται ούτε "κατάχρηση" στην άσκηση του δικαιώματος αποποιήσεως εκ μέρους του κληρονόμου, γιατί το δικαίωμα κάποιου να μη θέλει να γίνει κληρονόμος άλλου, είναι ισχυρότερο από το συμφέρον τρίτου που θίγεται από την αποποίηση⁵⁰. Μάλιστα γίνεται δεκτό ότι η αποποίηση απαλλάσσει τον κληρονόμο από βάρη στη σύνταξη που λαμβάνει από τον κληρονομούμενο. Στον αντίποδα, η παραίτηση από το δικαίωμα της νόμιμης μοίρας δεν συνιστά αποποίηση της κληρονομίας με την έννοια του 1847 ΑΚ ή εκποίηση αυτής, αλλά, όπως έχει κριθεί νομολογιακά, αποτελεί παραίτηση από το δικαίωμα επίκλησης της σχετικής ακυρότητας της διαθήκης⁵¹. Η σχετική δήλωση αποποίησης γίνεται όπως προεκτέθηκε, ενώπιον του γραμματέα του δικαστηρίου της κληρονομίας, μέσα σε προθεσμία τεσσάρων μηνών, (με τη διαφοροποίηση του άρθρου 1847 § 2 ΑΚ αναφορικά με τους κατοικούντες ή διαμένοντες κατά το χρόνο θανάτου του κληρονομούμενου στο εξωτερικό), που αρχίζει από τότε που ο κληρονομούμενος έλαβε γνώση της επαγωγής και του λόγου αυτής ⁵². Αν περάσει η προθεσμία, η κληρονομία θεωρείται ότι έχει γίνει αποδεκτή. Γνώση της επαγωγής,

⁴⁶ Γ.Μπαλή ΚληρονΔ παρ.164, Παπαντωνίου ΚληρονΔ παρ.19, contra Π.Φίλιου ΚληρονΔ παρ.13Β.

⁴⁷ 1022 ΚΠολΔ, Αστ.Γεωργιάδης εις Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, ΑΚ άρθρ. 1847,1848.6

⁴⁸ 1854 ΑΚ. Επισημαίνεται ότι για να τεθεί ζήτημα μεταβίβασης του δικαιώματος αποποίησης στους κληρονόμους του κληρονόμου, θα πρέπει ο αρχικός κληρονόμος να απεβίωσε μέσα στην τετράμηνη προθεσμία αποποίησης της κληρονομίας του αρχικού κληρονομούμενου, διότι διαφορετικά ο αρχικός κληρονόμος θεωρείται πλασματικά αποδεχθείς.

⁴⁹ Αστ.Γεωργιάδης ο.π.

⁵⁰ Ν.Παπαντωνίου ΚληρονΔ παρ.19

⁵¹ ΟΛΑΠ 935/1975 ΝοΒ 23.1267, ΑΠ 1135/02 ΕλλΔνη 2004. 462, ΑΠ 671/1999 ΕλλΔνη 2000,

ΑΠ 824/1985 ΝοΒ 34.680

⁵² ΑΠ 725/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ως γεγονός εναρκτήριο της τετράμηνης προθεσμίας, νοείται η γνώση από τον κληρονόμο του θανάτου του κληρονομούμενου, γνώση δε του λόγου επαγωγής συνιστά η εκ διαθήκης ή κατά την εξ αδιαθέτου διαδοχή κλήση του κληρονόμου στην κληρονομιά. Επειδή ο νόμος απαιτεί θετική γνώση του λόγου της επαγωγής, η άγνοια των γεγονότων αυτών απο βαριά αμέλεια δεν αρκεί⁵³. Όταν πρόκειται για εξ αδιαθέτου διαδοχή, οπότε η συγγενική σχέση μεταξύ κληρονόμου και κληρονομούμενου είναι από την αρχή δεδομένη και γνωστός στον κληρονόμο ο χρόνος του θανάτου του κληρονομούμενου, η τετράμηνη προς αποποίηση προθεσμία αρχίζει κατά κανόνα (εκτός συνδρομής μεταγενέστερων της επαγωγής γεγονότων, όπως έκπτωση του προηγούμενου, αποποίηση κλη) από τότε που ο κληρονόμος έλαβε γνώση του θανάτου του κληρονομούμενου συγγενούς του. Εάν χωρήσει η εκ διαθήκης διαδοχή, η προθεσμία αποποίησης δεν αρχίζει πριν από τη δημοσίευση της διαθήκης, χωρίς πάντως για την έναρξη της προθεσμίας αυτής να αρκεί το γεγονός της γνώσης της ύπαρξης της διαθήκης και μόνον, πριν αυτή δημοσιευθεί⁵⁴. Όμως το δικαίωμα για αποποίηση υπάρχει πριν αρχίσει να τρέχει η προθεσμία του 1847 ΑΚ. Αυτό σημαίνει ότι η αποποίηση είναι έγκυρη εφόσον γίνει μετά το θάνατο του κληρονομούμενου άσχετα αν ο κληρονόμος που αποποιείται γνώριζε ή όχι την επαγωγή ή τη δημοσίευση της διαθήκης⁵⁵. Όταν ο κληρονόμος αποποιηθεί νομίμως και εμπροθέσμως την επαχθείσα σε αυτόν κληρονομιά, θεωρείται η προς τον αποποιηθέντα επαγωγή ότι δεν έγινε και η κληρονομιά επάγεται σ' εκείνον, ο οποίος θα εκαλείτο αν ο αποποιηθείς δε ζούσε κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία της αποποίησης της κληρονομιάς στη μερίδα εκείνου που αποποιήθηκε, δεν αρχίζει από τη γνώση του θανάτου του κληρονομούμενου, αλλά από τη γνώση της αποποίησης, διότι στην περίπτωση αυτή η επαγωγή της κληρονομιάς συνδέεται με γεγονότα μεταγενέστερα του θανάτου του κληρονομούμενου (αποποίηση). Και ναι μεν και πάλι κατά πλάσμα του νόμου ο χρόνος επαγωγής ανατρέχει στο χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου σαν να μην υπήρχε εκείνος που αποποιήθηκε, όμως, όπου ο νόμος απαιτεί για κάποια νομική ενέργεια γνώση της επαγωγής εννοεί και τα μεταγενέστερα αυτά γεγονότα προ της γνώσεως των οποίων η προς αποποίηση προθεσμία δεν αρχίζει⁵⁶. Περαιτέρω, η προθεσμία της αποποίησης τρέχει, εφόσον ο νόμος δεν διακρίνει, και κατά προσώπων ανικάνων προς δικαιοπραξία⁵⁷. Αναστέλλεται δε η προθεσμία αυτή κατά την ρητή διατύπωση του άρθρου 1847 § 3

⁵³ Π.Φίλιου ΚληρονΔ παρ.13Γ, Αστ.Γεωργιάδης, ο.π., contra Ν. Παπαντωνίου ΚληρονΔ παρ.19, όπου με παραπομπή στον Μπαλή (ΚληρονΔ παρ. 168 αριθ.2), υποστηρίζει, και μάλλον ορθά, ότι η αμελής συμπεριφορά δεν πρέπει να φθάνει μέχρι του σημείου ο κληρονόμος να αγνοεί σοβαρές ενδείξεις που υπάρχουν περί της επαγωγής.

⁵⁴ ΕφΑθ 3773/1999 Αρμ 2000.208, ΕφΑθ 7982/1984 ΝοΒ 33.290

⁵⁵ Ν.Παπαντωνίου, ο.π. Γ.Μπαλή ΚληρονΔ παρ.168 αρ.3

⁵⁶ ΑΠ 1534/2011, ΑΠ 426/2002 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

⁵⁷ ΑΠ 338/2004 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΚ εκ των αυτών λόγων, που αναστέλλεται και η παραγραφή, με συνέπεια την ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 255 και 258 § 2 ΑΚ. Αν ο κληρονόμος τελεί υπό νόμιμη εκπροσώπηση (γονική μέριμνα ή δικ.συμπαράσταση) το στοιχείο της γνώσης κρίνεται στο πρόσωπο του νομίμου εκπροσώπου, αφού μόνον αυτός δικαιούται να αποποιηθεί την κληρονομία που έχει επαχθεί στον αντιπροσωπευόμενο τηρουμένων των διατυπώσεων που ο νόμος επιτάσσει, προκειμένου δε περί αποποιήσεως ανηλίκου, πρέπει να υποβληθεί αίτηση από τον εκπροσωπούμενο αυτόν και να χορηγηθεί προς τούτο η σχετική άδεια. Αν, αντίθετα, ο κληρονόμος έχει ορίσει δυνάμει ειδικού πληρεξουσίου εγγράφου πληρεξούσιο να αποδεχθεί ή αποποιηθεί την κληρονομία, η γνώση του λόγου της επαγωγής κρίνεται, λόγω του προσωποπαγούς χαρακτήρα της αποποίησης, στο πρόσωπο του αντιπροσωπευομένου, δηλαδή του κληρονόμου και όχι του αντιπροσώπου του ⁵⁸. Εξάλλου, κατά το άρθρο 1857 εδ. β' περ. α', γ' και δ' του ΑΚ, η αποδοχή της κληρονομιάς που οφείλεται σε πλάνη κρίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις για τις δικαιοπραξίες, ενώ τονίζεται ότι η πλάνη σχετικά με το ενεργητικό ή το παθητικό της κληρονομιάς δεν θεωρείται ουσιώδης. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονται και σε αποδοχή που συνάγεται από την παραμέληση της προθεσμίας για αποποίηση. Από τις διατάξεις αυτές σε συνδυασμό με τις γενικές των άρθρων 140 και 141 ΑΚ προκύπτει επίσης ότι η αποδοχή της κληρονομιάς που συνάγεται από την παραμέληση της προθεσμίας αποποίησης, μπορεί να προσβληθεί από τον κληρονόμο λόγω πλάνης, όταν η με τον τρόπο αυτό συναγόμενη κατά πλάσμα του νόμου αποδοχή δε συμφωνεί με τη βούλησή του, όταν αυτή αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την αποδοχή της κληρονομιάς, ώστε ο κληρονόμος αν γνώριζε την αληθινή κατάσταση ως προς το σημείο αυτό, δε θα άφηνε να παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αποποίησης. Η εσφαλμένη γνώση ή άγνοια, που δημιουργεί τη μεταξύ βούλησης και δήλωσης διάσταση, η οποία όταν είναι ουσιώδης μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα προσβολής της δήλωσης λόγω πλάνης, έχει κριθεί νομολογιακά ότι είναι δυνατόν να οφείλεται και σε άγνοια ή εσφαλμένη γνώση των προαναφερόμενων νομικών διατάξεων για την αποδοχή της κληρονομιάς ⁵⁹. Υπάρχει δε πλάνη περί το δίκαιο της αποδοχής της κληρονομιάς και όταν ο κληρονόμος τελεί σε άγνοια που ανάγεται: α) στο σύστημα της κτήσης της κληρονομιάς κατά τον ΑΚ που επέρχεται αμέσως μετά το θάνατο του κληρονομούμενου, οπότε η προθεσμία του άρθρου 1847 ΑΚ δεν αρχίζει γιατί η άγνοια αποκλείει την γνώση της επαγωγής της κληρονομιάς και β) σε άγνοια μόνο

⁵⁸ Γ.Μπαλή, ο.π. παρ.168, Αστ.Γεωργιάδης, ο.π. contra Ν.Παπαντωνίου ο.π. παρ.19, ο οποίος υποστηρίζει την αποψη, χωρίς πάντως να ακολουθείται από άλλους, ότι αρκεί στην περίπτωση αυτή η γνώση του αντιπροσώπου.

⁵⁹ ΟΛΑΠ 3/1989 ΕλλΔνη 1989.751, ΑΠ 1570/2010 τνπ ΝΟΜΟΣ

της υπάρξεως της προθεσμίας του άρθρου 1847 ΑΚ προς αποποίηση ή της κατά το άρθρο 1850 ΑΚ νομικής σημασίας της παρόδου της προθεσμίας αυτής άπρακτης.

Επίλογος

Αναπτύχθηκαν παραπάνω μερικά ζητήματα κληρονομικού δικαίου, που καλείται να αντιμετωπίσει και να επιλύσει ο Ειρηνοδίκης στα πλαίσια της εκουσίας δικαιοδοσίας. Η έναρξη ισχύος των νέων διατάξεων του ΚΠολΔ αλλά και αυτών του Κανονισμού ΕΕ 650/2012 και ο αναγκαίος συνδυασμός τους με τις διατάξεις του ΑΚ, έχουν διαμορφώσει ένα καινούργιο πλαίσιο κανόνων δικαίου με θέματα που ήδη απασχολούν την πράξη και δημιουργούν προβληματισμούς, όπως προβληματισμό δημιουργούν και πολλές παλιές διατάξεις του κληρονομικού εν γένει δικαίου. Η επιτυχής επίλυση των όποιων προβλημάτων θα συμβάλλει στην απόλυτη ισορροπία και συνέπεια εντός του δικαϊκού μας συστήματος.